

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

№ 18.

Mercuri 3. Maiu

1861.

Петра Бззезлї 25. Martie c. n. 1861.

Програма Синодзлї дїн Маїх 1861.

(Ђрїнаре дїн Nr. тр.)

Б. Правила. Ђпїї дїн къртърарї о іаѡ дн ржсѡ, іарѡ kredinчoшїї дїн попорѡ дї даѡ о сжїценїе, о птерере дналтѡ шї фертектѡре. (Штї тѡ тѡ, де че нѡ четеште попа дн правїлѡ?)

Atendozѡ пърдїле рѡтѡческѡ, пѡте фї, кѡ ominozсзлѡ нѡте Правила — че вїне дела лїмба слѡвѡеаскѡ, дпкѡ а датѡ ачеле пърерї скѡлчїате, нефїїндѡ дпгелесѡ. —

Правила дпсѡ нѡ зїче, нїче маї мѡлтѡ нїче маї пѡцїп, декѡтѡ — карте де лецї, — карте де канѡне — еарѡ дн стїлїлѡ теологїкѡ: — дрептѡлѡ канѡнїкѡ — (Jus canonіcum).

Правила есте: — чеа маре, — чеа мїкѡ, — чеа дппърѡеаскѡ; — копрїнсзлѡ еї есте о мѡлгїме де канѡне маї маре орї маї мїкѡ, аднпате дїн канѡпеле челорѡ 7 сїноде екзменїче дїнтѡе, шї дїн лецїле дппърѡїеї romane де рѡсѡрїтѡ.

Нѡ кѡтѡва сѡ не фїе рѡшїне де ачесте фжптѡпне, дїн каре аѡ рѡжратѡ ачеле канѡне, не каре леаѡ апѡратѡ шї редапзїтѡ сїноделе дела 1697 шї 1700 сѡвѡтѡ нѡте де — Правїлѡ — ?

Аѡ дѡрѡ сѡ не вѡкѡрѡтѡ де ача дппрецїзраре, кѡткѡ, не кѡпдѡ романїї, стрѡвѡнїї поштрїї, аѡ постѡ чеї дѡптїлї ікрїштї аї лѡмеї дптрецїї, пої амѡ лепѡдатѡ шї зїгатѡ ачестѡ мѡїестрїе не деплїнѡ. — ?

Петрѡ Маїорѡ аѡ скрїсѡ прѡтопападїка, сѡѡ дрептѡрїле прѡтопѡпїлорѡ (кѡрорѡ н'аре де че сѡ ле кадѡ кѡ грѡѡ дакѡ сѡ зїгѡ нештїне ла дѡпшїї песте змѡрѡ; . . де ѡрѡ че аѡ дптрѡ нїмїкѡ, а нѡ вреасѡ штїе нїче де ачестѡ маре апостолѡ ешїтѡ дїн шїрѡлѡ лорѡ шї кѡ каре адцїї с'арѡ лѡзда не тѡтѡ зїзоа де зече орї . . .

Самѡїлѡ Кларн а тїлѡрїтѡ дрептѡлѡ де кѡсѡторїе, (Jus matrimoniale).

Чїне ле аре шї не ачесте ? чїне леа комѡнтатѡ ? сѡ нѡ зїчѡмѡ апѡратѡ чїне а маї скрїсѡ алтеле ? че с'аѡ фѡкѡтѡ челе 150 кѡле де дрептѡлѡ апѡсанѡ, че сѡ дпвѡда маї апѡвѡрцїї ла Блажїх, шї сѡ скрїаѡ тотѡ дн алѡ доїлеа анѡ ? кѡї аѡ фолосѡтѡ ? че лѡтїнаре, че старе де дрептѡ аѡ адѡсѡ дн весерїка зпїтѡ ? дакѡ нѡ ачѡеа : кѡ нїче дн сѡплїче, нїче дн ресѡлѡзїснїлѡ скѡзнелорѡ ачестеї весерїче, нѡ вѡї vedѡ вр'ѡлѡ канѡнѡ, вр'о датїнѡ адѡсѡ де разїмѡ алѡ рѡгѡмїнтїеї, орї алѡ ресѡлѡзїснїеї emanate . . . ! ?

3. Дрептѡлѡ реале, есте акомѡдатѡ тотѡдеазна ла стареа дрептѡлї чївїле алѡ цѡреї, елѡ н'аре а фаче кѡ челе але kredїнгеї, рїтѡлї шї дїсцїплїнеї, чї сѡ атїнѡе нѡмаї де посесїзнеа вѡзѡрїлорѡ лѡментїї: пѡмѡптерї, вїї, пѡдѡрїї, канїтале, фѡндацїзнїї, помїї, edїfїcїe ш. а. дѡчї фжптѡпїле пѡптрѡ астѡ парте, сѡптѡ де кѡзѡтѡтѡ дптре їнстїтѡзїснїле чївїле але цѡреї.

4. Дрептѡлѡ персоналѡ аре доѡѡ феде; кѡ зна прївеште стареа де дрептѡ, де ранѡ, де вѡлѡѡ, де скѡзїнѡе шї фолѡсе а персѡпелорѡ шї феделорѡ весерїчештїї, фадѡ кѡ дпсѡдїреа весерїчѡескѡ, але лѡї фжптѡпне сжптѡ тотѡ канѡпеле.

Кѡ чеаалатѡ фадѡ прївеште дрептѡрїле, прѡерогатївеле, скѡзїнѡеле, ранѡлѡ шї фолѡседе каре се кѡвїнѡ персѡпелорѡ клерѡлїї шї феделорѡ весерїчештїї, фадѡ кѡ дпсѡдїреа чївїлѡ де статѡ, сѡѡ кѡ дппърѡцїїа шї кївернїсїреа мїреанѡ; а лѡї фжптѡпнѡ пѡптрѡ астѡ парте о факѡ їнстїтѡзїснїле чївїле але цѡреї.

С) Kodїfїкаре. Сїнодзлѡ аре амїа дарѡ, а делѡга о комїсїзне де вр'о кѡцїва вѡрѡадї апцїї, ка се аднпате тѡте канѡпеле вѡне дїн правїлѡ, дїн канѡпеле челорѡ 7 сїноде екзменїче, дїн канѡпеле сїнодзлїї маре, кѡте сѡ маї аѡлѡ тѡте ачеле вѡне датїне пѡстрате дн

клерѣ, ши дин инсигуизниле църעי, че таие дн сфера аста, — съ ле десе дитр'о карте, адекъ, съ ле кодифиче, аштернандзле челѣ маї де апроне синодѣ спре реведере ши санкционаре.

Арѣтандѣ тотѣодатъ неажнсееле, ши аштернандѣ проиепте, ка синодѣ съ пѣнѣ канѣне свлѣинитѣре.

5. Дрептѣлѣ леѣислативѣ. Траѣетѣ лзареа аминте асѣпра ачелеї сѣпгѣрате пѣсѣчѣне — а весеричеї романе знѣте. (!?)

Прин знѣре кѣ весерика апсѣпанѣ не жнпгъ адоптареа челорѣ 4 пѣикте догматиче, аѣ ешитѣ дин сѣпнѣлѣ ши дитпѣртѣширеа кѣ весерика рѣсѣрѣеанѣ, (че?). Деѣ дартѣ, дрептѣлѣ иеї каноникѣ, каре ши лѣѣ преѣкѣтѣ дѣпѣ тѣмпнѣ пѣ илѣ пѣте примѣ, ео ірсо, чѣ дѣлѣ пѣте пѣмаї фолосѣ, дѣпѣ кѣтѣ се фолосеште о карте а знѣї іспѣстѣ де репѣше.

Кѣ канѣнеле весеричеї апсѣсене весер. знѣтѣ пѣ се пѣте фолосѣ, пѣнтрѣкѣ пѣ рѣспѣндѣ, ши пѣ. съ потѣ днвої кѣ фѣреа ши віаѣа еї, днсъ чеї маї мѣлѣтѣ, пѣ дѣ есте іертатѣ а лза ачеле канѣне, дн контра воїндеї синодѣлорѣ дела 1697, ши 1700. —

Астѣфелѣ не жнпгъ че пѣрѣде дин дрептѣлѣ ши пѣсѣтѣра еї чеа фѣреаскѣ, есте тотѣ одатѣ ши прин дитпѣресѣрѣрѣ рѣстрѣнѣ; — аши пѣне, ши фѣче канѣне де сѣне, каре есте кондиѣонатѣ ши прин а еї автономіе, рекѣпсѣкѣтѣ ши гарантатѣ ши прин дитпѣрѣѣа църעי ши де Рома. —

d) Органѣлѣ леѣислативѣ. Органѣлѣ леѣислативѣ, саѣ канѣнѣсѣторѣ есте синодѣлѣ челѣ маре. Дѣспре ачѣста пѣ пѣте съ днканѣ пѣче чеа маї мѣкѣ дндоїеалѣ.

Ворѣ есте пѣмаї: ѣре кѣвѣнесѣ канѣлѣї весеричеї дрептѣлѣ де а пѣне канѣне дин партиѣї, фѣрѣ де синодѣ? орѣ кѣ і се кѣвѣне пѣмаї дрептѣлѣ ши пѣтереа де а да пасторале ши декрете, фѣндате тотѣ пѣмаї не канѣнеле кодификате, прин каре депрѣнде дн фантѣ админѣстрареа весеричеї, адекъ аплеакѣ ши пѣне дн лѣкраре канѣнеле кодификате, лѣтѣреште дндоїеалѣ, дндрѣаптѣ аватерѣле ш. а.

Саѣ де кѣтѣва аре дрептѣ леѣислативѣ не каре'лѣ депрѣнде ла знѣле тѣмпнѣрѣї непревѣзѣте ши некѣдификате, ѣре ачеле ordonanѣе архѣпѣсторештѣї, аѣ пѣтере овлеѣгѣтѣре дѣпѣ синодѣлѣ челѣ маї де апроне, дакѣ ачѣста пѣ ле арѣ кодифика ши деклареа де вѣне? ши ѣре дѣвѣе ачелеа а фѣї кодификате, ка съ пѣтѣ авѣ валѣре? орѣ кѣ аѣ де сѣне. —

А атрѣвѣї протопопѣлорѣ ши парѣхѣлорѣ пѣтере леѣислативѣ, атѣта арѣ фѣї, кѣтѣ а пѣмѣчѣї знѣтатеа весеричеї, а оспарѣе ши а днпѣтѣрѣче тѣте кѣ канѣлѣ дн жѣсѣ; а-

чештѣ дрегѣторѣї аѣ а съ тѣрѣѣнѣї стрѣнѣсѣ не жнпгъ а-плекареа канѣнѣлорѣ ши датѣнѣлорѣ кодификате.

Есте днсъ пѣсѣ фѣартѣ де тѣтѣ дндоїеала, кѣтѣкѣ синодѣлѣ челѣ мѣкѣ, каре есте кѣрѣва саѣ тѣнѣнѣкѣлѣлѣ (пѣлѣселе) прин каре съ днѣѣртеште рѣта дела машина окѣртѣзѣреї весеричештѣї ши консѣсторѣлѣлѣ парѣхѣанѣлѣ аѣ дрептѣ ши дндатѣрѣре а лза аминте ши а кѣпѣште чѣрпѣнѣле ши неажнсееле днпрепѣнѣ кѣ аватерѣле фѣлѣтѣре днпре марѣнѣле іспѣдѣкѣзѣнеї лорѣ, але дѣсѣвате, ши а да проиепте пѣнтрѣ канѣне вѣндекѣтѣре, депѣтаѣлорѣ дин протопопѣатѣ, пѣнтрѣ але аштерне дн фаѣа синодѣлѣї. —

6. Дрептѣлѣ де адеѣере. Дрептѣлѣ весеричеї знѣте де а'ши адеѣе не архѣпѣсѣконѣсѣ се траѣе дин чѣле днпѣтѣе тѣмпнѣрѣї ши секолѣї аї весеричеї крѣштѣнѣштѣї, есте треѣкѣтѣ ши сѣдѣтѣ дн весерика ромѣнеаскѣ деодатѣ кѣ леѣеа крѣштѣнеаскѣ, ши есте депрѣнсѣ фѣрѣ де чеа маї мѣкѣ днтрѣрѣзмѣере пѣлѣ дн зѣвоа де астѣлѣ. О фантѣ каре пѣ лесне ва пѣтѣеа продѣче алтѣ весерѣкѣ. —

Дрептѣлѣ канѣникѣ саѣ правѣла ресерватѣ дн синодѣле дела 1697 ши 1700 аре маї маре днсеѣмпѣтате, декѣтѣї аї кѣѣтѣ ла днпѣтѣїа веѣере.

Прин ачѣеа ресерваре, есте деодатѣ ресерватѣ ши дрептѣлѣ де адеѣере... пѣте сѣпгѣра кондиѣзѣне, каре аѣ апѣратѣ не ачѣеастѣ весерѣкѣ, де о рѣсѣпѣре тотѣлѣ. (!?)

Чѣркѣтѣспекѣїї пѣрѣнѣї де не тѣмпнѣлѣ ачѣлорѣ синодѣ, вѣзѣсѣрѣ кѣ окѣї сѣї, кѣтѣ дрептѣлѣ де а'ши адеѣе не метрополѣтѣ аѣ днпѣдекатѣ, де пѣ саѣ пѣтѣтѣ пѣне весерика неѣїжлѣчѣїтѣ сѣвѣтѣ епѣсѣкопѣлѣ кѣлѣвѣнѣ, ши астѣфелѣї аѣ скос'о дин гѣарѣле кѣлѣвѣнѣче. —

Тотѣ ачѣстѣ дрептѣ аѣ днпѣдекатѣ де не саѣ пѣтѣтѣ (дела знѣре днпѣкѣче) пѣне неѣїжлѣчѣїтѣ сѣвѣтѣ епѣсѣкопѣлѣ де рѣтѣлѣ латѣнѣ. (?)

Вѣкарѣї ѣепералѣ де іесѣїїї амѣ вѣзѣтѣ днпре неѣтѣрѣторѣлѣ епѣкопѣї Інокѣнтѣї Мѣкѣлѣ ши Петрѣ Аропѣ; днсъ дрептѣлѣ де адеѣере н'а сѣѣерѣтѣ а веѣе не епѣсѣкопѣлѣ Трансѣлѣванѣеї, тотѣ одатѣ ши де епѣсѣкопѣлѣ алѣ Фѣгѣрашѣлѣї. — (!?)

Чѣї карѣї даѣ дин зѣмере, кѣндѣ де ворѣештѣї, дѣспре пакта конѣвента (pacta conventa) дела 1697 ши 1700, съ пѣ треакѣ кѣ веѣереа ачѣеастѣ фантѣ історѣкѣ. —

Іесѣїїїї, ка ѣменѣї де аша, съ вѣдѣ а съ фѣї днпѣчеркатѣ де а днпѣлѣека ши а жѣка весерика знѣтѣ днпѣтѣна латѣнѣлорѣ; днсъ ера кѣ неѣтѣнѣцѣ пѣнтрѣ дрептѣлѣ де адеѣере ресѣрѣеанѣ; не каре пѣ'лѣ пѣтѣеа да

ла о парте, деѿи аѿ черкатѿ а ажнѿе ла екопѿ не алтс кѿлї околїторе, адекѿ аѿ дптродсѿ не іесїтѿлѿ романѿ — Патаки, — дп сказнѿлѿ епїскопескѿ, дар перешжндѿ нїче не ачеа кале, афарѿ де лепѿдаре тїтѿ леї де — мїтрополїтѿ — шї депѿртареа сказнѿлї дїп Алба-Ізліа ла Фѿгѿрашѿ — аѿ респектатѿ пактеле дела 1697 шї 1700. —

Кзпоскѿтѿ лѿкрѿ есте, кзткѿ дп секолї чеї дїпѿ же аї бесерїчеї крештїне, тоте дрегѿторїїле бесерїчештї сѿ да шї кѿпѿта сїнгѿрѿ нѿмаї прїн адеѿере. —

Адеѿерїле де парохї сѿ факѿ шї асѿзї дп бесерїка знїтѿ; пѿтемѿ зїче кѿ тоте парохїеле, асѿпра кѿрора нѿ саѿ дптїнсѿ врѿнѿ интересѿ дїп челе атїнсе ла пѿпктѿ II, сѿ капѿтѿ прїн адеѿере; дрепѿтѿлѿ дпсѿ де адеѿере алѿ парохїанїлорѿ есте дп мѿлте фелїсрї кѿкатѿ.

„Abusus non tollit jus.“ Стеаргѿсе патронїрїле, непотїсѿлѿ, рекомѿндѿнїїле, еарѿ адеѿерїле фѿкѿте прїн мїтїрї шї амецелї де канѿ, сѿ ле касеѿе архїереѿлѿ, не темейлѿ актелорѿ черчетѿторе але сїнодѿлї челї мїкѿ, шї еакѿ кѿ саѿ депѿртатѿ авѿзеле саѿ аватерїле дппрезнате кѿ дпскѿзпареа парохїлорѿ.

Еар ачелѿ рѿѿ, кѿ прїн адеѿере сѿ вѿрѿскѿ персоне дп клерѿ, каре н'аѿ дпвѿдѿтѿрѿ черѿтѿ стеаргѿсѿ асеменеа прїн знѿ канонѿ, каре статорнїчеште нескїпватѿ, кзткѿ дп клерѿ нѿ поте дптра нїме, каре н'аѿ авсолватѿ кзтаре шкѿлѿ, шї рѿѿлѿ ва фї сѿкатѿ дїп рѿѿдѿчїнѿ, дпкѿтѿ сѿ прїн пѿтїндѿ оменеаскѿ. —

Nota. Ла реформадї, аре тотѿ парохїа конвенцїзне адека катаствїѿ деспре тоте дацїїле кѿте аре сѿ капете парохїлѿ органїстѿлѿ ш. а.; ачеле конвенцїнї сѿ афлѿ тоте легате дптр'о карте маре, каре сѿ ла протопопѿ шї сѿ адѿче тотѿдеазна ла сїнодѿлѿ мїкѿ *részletes színat — sinodus partialis*).

Парохїа ваканѿ адеѿе парохѿ, шї дппѿтереште не кзраторѿ, ка сѿ деѿе конвенцїзне кѿ челѿ алесѿ. — Ачеста де о парте, еарѿ кзраторѿлѿ де алта сѿвскрїї конвенцїзнеа, шї о трїмїтѿ ла протопопѿ; ачеста о асеменеазѿ нѿмаї декѿтѿ кѿ конвенцїзнеа парохїеї ваканте дїп картеа че маре, шї дакѿ о афлѿ дптрѿ тоте асемене, орї дакѿ де ноѿ алесѿлѿ а пѿтѿтѿ скѿте чева маї мѿлѿ, о сѿвскрїе шї дпсѿлѿ, шї дѿ нѿмаї декѿтѿ карте, ка челѿ алесѿ се сѿ мѿте, еарѿ парохїа алегѿторе сѿлѿ пѿтѿ адѿче шї ашеѿа дп парохїе. —

Еарѿ дакѿ протопопѿлѿ афлѿ, кзткѿ алесѿлѿ ла дпкеїереа конвенцїзнеї кѿ кзраторѿлѿ аѿ іертатѿ чева шї аѿ мїкшоратѿ сѿмѿрїа де парохѿ, нѿ нѿмаї н'о сѿвскрїе, чї нїмїчеште актѿлѿ адеѿереї, опреште мѿстареа; не кзраторѿ дѿлѿ лапѿдѿ ла чеа маї де апрѿне вїсїгдїзне, еарѿ не челѿ алесѿ, не джнѿ дпфрѿптаре дп

фаѿа сїнодѿлї парцїалѿ, дѿлѿ *dvkide* дела парохїа ваканѿ афарѿ пентрѿ тотѿдеазна. —

Сѿптемѿ конвїншї, кзткѿ не кале асемене, не джнѿ рестаѿрареа адеѿереї парохїлорѿ, сѿ пѿте дпвѿпѿтѿдї стареа матерїале а клерѿлї парохїанѿ не де плїнѿ, фѿрѿ а чершї жѿсторїѿ шї *mandagisni* дела аскторїѿдїле азментї, — сїнодѿлѿ аре нѿмаї сѿ рѿѿзеле шї дефїгѿ сѿмѿрїа парохїлорѿ, протопопї кѿ сїнодѿлѿ лорѿ, а о апѿра нескїпватѿ; аѿ сѿ се факѿ конвенцїзнї ла тѿтѿ адеѿереа, каре конвенцїзне аре ачеапарте вѿнѿ, а) кѿ сѿмѿрїа сѿ нѿте мѿрї, дарѿ нѿ сѿ пѿте мїкшора. б) Еар дѿкѿ нѿ іо плѿтескѿ; дрегѿторїеле мїрене о ексеквеазѿ, кѿтѿ че продѿче парохїлѿ конвенцїзнеа легатѿ кѿ парохїанїї прїн кзраторѿ. — Протопопїателе се конфѿере азѿ прїн архїеїсїкопѿ. —

Протопопадїкїа лї Петрѿ Маїорѿ дптреште, — „кзткѿ шї ачестѿ дрегѿторїе сѿ кѿпѿта тотѿ нѿмаї прїн адеѿере, шї кѿ ера не вїаѿѿ.“ —

Дѿплѿ пракса векеї а бесерїчеї крештїне, нѿ дпкане дпдоїалѿ, кѿ дѿрѿ протопопї нѿ арѿ фї фостѿ алешї дїп партеа парохїлорѿ шї челорѿ треї дѿїстацї парохїанї; шї дптрїдї прїн мїтрополїтѿ.

Адеѿереа мїтрополїтѿлї шї а парохїлорѿ, пѿсѿтратѿ пѿплѿ асѿзї нѿ не ласѿ а не дпдої нїче деспре адеѿереа протопопїлорѿ, канѿдѿ дпсѿ аѿ дпчетатѿ ачестѿ дрепѿтѿ де адеѿере нѿ сѿ штїе. Дїп канонѿлѿ алѿ 4-леа дела 1700 сѿ веде, кѿ мѿтрополїтѿлѿ н'авеа дрепѿтѿ аї денѿне, де че брѿ а сѿпѿсѿ ачелѿ канонѿ ла дптрїереа сїнодѿлї.

Чїне ва траѿе паралелѿ дптре конствїгдїзнеа цѿрїеї, шї дптре чеа а бесерїчеї знїте шї челеї реформате, ва гѿсѿж, кзткѿ дп мѿсѿрїле ачестеа сеамѿлѿ преа мѿлѿтѿ зна кѿ алта, — аколо сѿпѿтѿ тоте дрегѿторїеле сѿвт адеѿере. — (Ва зрпа).

Aradu, 81. Martie n. 1861.

Trasuri din viéti'a-ne constitutionaria.

(Urmare din Nr. tr.)

La totu magistratulu Aradului n'avemu unu individuu, despre care se potemu dice ca e romanu adeveratu, cu cuitura romana, macaru ea romanimea e o parte asia imposanta a cetatei Aradului, — singuru D. Ioane Popovits aru fi, cá procuroru supremu, ci Ddieu vede anim'a si rarunchii ómeniloru; romanii au picatu in alegerea Burgmaistrului in Febr. 12. picare si cádere inse ca acea raru se mai vediu; romanii au fostu mari in caderea loru de minune, si stindar-

dulu si-lu au mentuitu cu gloria; dupa aceea s'a spartu tóta partit'a romana, si lucrurile au decursu mai incolo dupa placerea altor'a; invingerea inse asupra romaniloru a fostu fórte scumpu cumparata, si numai cu putine voturi cascigata. — Burgmaistru remase Török Gábor, celu mai incarnatu magiaru, in contra candidatului romaniloru a lui Franz Schärfe-neder, unu barbatu mai moderatu, si mai amicu alu romaniloru. — Prin Török Gábor apoi se aridica deasupra si la orasiu, precumu e la comitatu, magiaris-mulu ultraistu. —

A fostu caracteristica vorbirea Dlui Ioane Popovits in 13. Februarie, candu ilu au aridicatu partisa-nii lui de procuroru supremu: „aceasta e dio'a cea mai frumósa in viéti'a mea (ez életemben a legszebb nap). — Cumu a potutu face o asemenea expresiune asupra ruineloru partitei romane? séu mai bine cumu se póta face unu romanu adeveratu, nu pricepu. —

D. Ioane Popovits, starea de procuroru supremu la cetatea Aradului, aru fi potut'o ajunge si de nu se rumpea de partit'a romana, si baremu aru fi ajuns'o cu gloria, éra nu pre ruinele partitei romane. — Nu-i intielegemu caile, fericeasca-se pre ele, pana candu va poté, pacea nóstra! Nóua calea dreapta ne mai place, si constitutionalismulu fara de acést'a ilu tienemu de o insialatiune, de o despotia, ce nu vine dela unulu doi, ci dela mai multi, si fiindu ca vine dela mai multi, vine si mai fara mesura, si asia ne pare ca e mai apasatoriu. —

Renumita a fostu si verb'a multiamitóre a unui senatoru, cu numele Bonts, fecioru alu unui meseriesu romanu de aici, tienuta in limb'a magiara firesce, caci romanesce se nu-lu audi vorbindu. — „Multiemescu — dice — pentru ca sumu alesu de senatoru si primescu cu bucuria ocaasiunea, prin care mi-s'a deschisu cale a scapare din esiliulu, in care, cá pre fiulu acestui orasiu, m'a tienutu despotismulu numai decatu trantitu, de 7 ani esilatu, rapindu-mi libertatea de a poté locui in locul nascerei mele; inse miaru fi rusine se sciú, ca pentru aceea sumu alesu, ca sumu nascutu romanu, si ca n'amu altu meritú.“

Apoi cautati la comentariu: acestu Domnu temperelu anca de Bonts, a fostu de 7 ani incóce dirigatori c. r. in parti, d'anteiu adiunctu de cercu, si pre prima chefu de cercu (es. k. szolgabíró) in Püspök-Ladány, ce amblandu pe la Vien'a, si facandu vizitele de púntiöse pre acolo a dobanditu, — éra acumu de senatoru numai si numai pentru acea fú a-

lesu, ca e de nascere romanu, caci diplom'a orasiu-lui si pentru senatori romani suna. — Dómne, spurcata e neobraznici'a si inconsecinti'a!

In 26. ale acestei lune se esecutara si alegerile ablegatiloru prin cercurile acestui comitatu, in pace si fara bataie pretutindeni. Preste totu luatú, cetatei si comitatului Aradului ii servesce spre onóre, ca tóte alegerile s'au intemplatú fara inhamari de capu, fara bataie si fara varsari de sange; dara aceasta onóre deocamdata au cascigat'o singuru singurelu romanii pre sam'a comitatului Aradului, asia numit'a masa cruda (nyers tömeg) si nu intieleginti'a (az értelmiség); magiarii si apertinentiele loru, cu noi cu romanii in faéia, se numescu pre sene „intieligenti'a“ éra pre noi ne numescu „masa cruda.“ — Eu nu le-o spunu, puna-si man'a fiecarele dintre asia numitii intieliginti, pre anima, si-o spuna ii sinceru: óre nu partid'a magiara s'a arelatu pretutindeni de adeveratu cruda, intoleranta si insultatóre, — faéia cu partit'a romana, cáre ubicunque terrarum et gentium prin acestu comitatu, si cu tóte ocaasiunile, ce se dederá mai multe dup'olalta, s'a portatu barbatesce, energiosu, modestu cu tóta liniscea, — ba anca si insultarile, care i lea casionatu pre nedreptulu asia numita intieliginti'a, — le-a suferitu cu sange rece, cá nisce barbati revere maturi, priceputori si pretiuitori de meritulu vietiei constitutionarie; cu unu cuventu: partit'a romana pretutindeni, pre unde numai s'a potutu formá, s'a aretatu ea e cópta si matura; pana ce din contra partit'a ei contraria éra pretutindeni s'a aretatu ca e necópta si nematura. — Acést'a n'o dicemu cá romanu, ci cá jude dreptu, si nu credemu se nu ne secundedie in acésta asertiune si strainii cei adeverati la simtiuri si fara patimi. —

Caute totu insulu la alegerile magistratului aradanu orasianu, caute la alegerile ablegatiloru din Radna, Siri'a, Buteni, Kis-Ineu, S. Anna, Pecic'a si la alegerea de adi a ablegatului Aradului, — si marturisésca sine partium studio: óre au facutu romanii undevá vr'unu escesu? macaru ca mai pretutindenee s'au intemplatú coruptiuni, si cei carii nu s'au potutu corumpe, au fostu insultati in tóte chipurile. —

In Radna au reesitu romanii cu o maioritate mare in alegerea Dlui Petru Csernovits de ablegatu, in contra partitei magiare. —

Asemenea in Siria (Világos), unde se alesá ne-fostulu de faéia Domnu Georgiu Popa, in contra feciorului comitelui supremu de Bohus, potintelui bo-

gatu si Domnu de pamentu toema din Siria, si in contra tuturoru intrigeloru facute pre lunga acest'a prin plenipotentiatulu lui advocatu prin I. Ny. — unu romanu renegatu de natiunalitate, lege s. c. l.

Domnulu Georgiu Popa e asia de dreptu, catu de va stá elu in capulu acestui comitatu, romanii 'si voru cascigá acelea drepturi publico-interne, ce li se cuvinu, si magiarii anca n'au de a se teme de cea mai mica restringere nedrépta in ale loru drepturi; pana ce comitele supremu de acuma, scoboritu din starea sa inalta, e de totulu omu de partit'a ultraista magiara; asia dara cu acestu comite supremu in capu comitatulu nici candu nu va fi impaciuitu, — éra guvernulu trébuie se caute mai multu odichn'a si liniscea unui comitatu intregu, decatu la vanitatea si interesele personali ale unui omu. — Speramu, ca acestu tempu va veni, trébuie se vina, caci fara elu n'a fi pace; — si atunci apoi póte va veni totudeodata si acelu tempu Domnule Renegate —! Domniata cu patronulu Domnieitale ve-ti aruncá in fačia ósele, de pre carii ati rosu pana acumu la olalta carnea, si-ti va trece curagiulu de a te inganfá intr'acolo, cumu Domniata asia ai poté portá pre romani de nasu, precumu iti place. Vedi ca te tranti si acumu vertutea romana cu patronuti cu totu? Romanulu se lasa dusu si insultatu pana atunci, pana; de ésa inse odata din flegma, si se scóte din patienti'a prin reutatea unoru impilatori, atunci apoi e minunatu in faptele s'ale; dovedi: 274, 1437—8, 1782, 1849. Cine nu scia istori'a poporului romanu, invetia-o, si invétia din ea a nu fire nedreptu, catra unu poporu asia blandu, asia bunu! (Va urmá.)

Pesta in 9. Aprilie 1861.

Domnule Redactoru!

In Nr. 21 alu Gazetei se publica o corespondintia din Bucuresci, prin care Domnulu corespondinte precumu se vede se incérca a me face suspiciosu inaintea nntiunei mele, dicundu intr'altale ca miamu gresitu misiunea, me numesce de unu omu fara energia, care nu'mi intielegu chiamarea, si me admonédia cá ambitiunea personala se nu mi-o redicu deasupra intereseloru generali, — dupa aceea 'mi insira catu de reu si cu nedreptate amu procedatu in organisarea comitatulu, si in catu m'amu inbulditu a me lingusi unei clase privilegiate de magiarii.

Articolulu acesta vine de peste Carpati, din pé-

n'a unui barbatu, care si lucrurile de pe la noi le judeca dupa impregiurarile din Romani'a. Eu credu ca e deajunsu a apela la diferinti'a ce e intre puse-tiunea, referintiele de dreptu si cu unu cuventu intre impregiurarile nóstre si ale fratiloru de dincolo, cá se ne convingemu, ca aceea ce se póte realisá astadi in Romani'a, pela noi cade anca in regiunile dorintieloru pie.

O marturisescu ca mia costatu multu tempu pana m'amu determinatu se-i respundu séu nu. — Me temému ca nu-mioi invesce dechiaratiunea in nesce cuvinte asia alese, care se nu atinga in catuva córdele animei unora dintre conationalii mei; — consciintia-mi e curata, si n'amu lipsa neci de unu cuventu spre defendarea mea; inse cá opiniunea publica se nu fia redusa prin nesce ómeni nechiemati, si Ddieu 'i scie in ce intentiuni, me resolvable a me supune acestui judecatoriu supremu, si in interesulu dreptatii a aretá adevverulu in nuditatea s'a, si a'mi motivá toti passii, éra intr'acést'a me voiú nesui in catu 'mi va fi cu putintia a nu urmari pe Domnulu corespondinte pe calea invectiveloru nemeritate, si voiú cercá se me esprimu catu se póte mai netedu, inconjurandu ori ce cuventu ce aru casianá superare conationaliloru mei.

Nainte de tóte cata se-i coregu datele statistice ale Dlui corespondinte, si anume: in comitatulu Carasiului nu se afla 300,000 romani, ci 200654 si nero-manii nu suntu numai 20,000 ci 29591, éra in comitetu nu suntu numai 200, ci 250 romani, afara de acestia la votisare iéu parte anca 43 dirigatori romani, carii cu átatu mai mare influintia au, in catu tóte dirigatorielle de frunte suntu in manile loru.

Ce cauza potemu noi avé dara se ne plangemu in contra numerulu de 250 romani fačia cu 150 neromani membri ai comitetulu de 400 insi.

Decumva s'aru poté luá in considerare numai numerulu locuitoriloru comitatulu dupa natiunalitate: atunci da! noi romanii avemu nedisputaverulu dreptu a pretinde, cá comitetulu se fia mai numai eschisivu din romani; inse nu sta asia tréb'a fratiloru! se ca-ramu lucrulu mai deaprópe, si ne vomu convinge, ca de astadata nu se potu face altumintrea decatu cumu s'a facutu.

Comitatulu Carasiului, cá si tóte comitatele Ungariei s'au organisatu dupa spiritulu legiloru din 1847/8. In acestea nu sta neci unu cuventu despre modulu formarei comitetulu, éra in cele inainte de 48 neci atata, ca-ci atunci se guvernau comitatele

prin clas'a nobililoru; eu amu trebuitu dara se-mi iéu de cinosura numai instructiunea comiteloru supremi.

Acést'a suna din cuventu in cuventu asia: „La formarea comitetului comitatensu trebue se fia reprezentate deplinu: posesiunea, intieleginti'a si industri'a, cu unu cuventu: interesele comune si private ale tuturor locuitoriloru comitatului, fara privire la relege, clasa si nascere. Aceea inse cá numerulu individiloru diferiteloru nationalitati se servésca de cinosura, neci cu unu cuventu nu e memoratu.

Aeu 1. Posesiunea: $\frac{4}{5}$ parti e in manile neromaniloru, si in acést'a proportiune contribue fiesce cine si la greutatile comune — afara de sange, si numai acést'a ne da unu avantaju peste neromani; — si totusi romanii, carii numai $\frac{1}{5}$ parte a comitatului o posedu, suntu reprezentati in comitetu prin $\frac{5}{8}$ parti.

2. Intieleginti'a romana tóta e in comitetu, éra din cea neromana numai $\frac{1}{8}$!

3. Industriasii romani toti suntu membrii ai comitetului, de si dieu! seracuti suntemu; pana candu industri'a neromana, care e fôrte respectavera — mai ca neci o poti numi reprezentata.

Se luamu numai p. e. societatea drumuriloru de feru. — Acést'a posedu in comitatulu Carasiu 22 miluri \square séu 220,000 jugere de pamentu, o posesiune cu multu mai mare, decatu a romaniloru tóta, are societatea fabriciei de feru, cea mai insemnata in intrég'a monarchia austriaca, prevede cu pana de tôte dilele pe 50,000 romani, are 400 diregatori intieleginti, si totusi din acestia numai 14 insi suntu in comitetu, si acést'a numai pentrucá se incapa mai multi romani. Decumva dara este vr'o nedreptate ce o pociu recunósce, aceast'a e aceea.

Ací trebue se atingu si aceea, ca intre 150 de neromani se afla 26 serbi, carii — in Carasiu suntu mai aplecati a tienea cu romanii, chiaru si pentruca suntu de o lege cu ei; s'a doveditu acést'a si la desbaterea cestiunei limbei, candu mai toti serbii au pledatu pentru limb'a romana); afara de aceea romanii cati suntu membri ai comitetului toti locuescu in comitátu, si la congregatiuni totudeauna potu fi fajia éra dintre neromani multi au locuintia afara din comitatu, si anca cativa in o departare mare, incatu fôrte arare, ori se voru ivi la adunari.

Decumva dara 250 romani din comitetu si 43 diregatori, fajia cu 150 neromani si 32 diregatori — din carii (neromani) cá de siguru se mai potu de-trage 26 serbi — nu voru fi in stare asi realisá interesele romaniloru in comitetu, atunci putina speran-

tia de noi, atunci intr'adeveru se póte aplicá asupra-ne sentinti'a mantuitorului, „perirea t'a din tine Israile!“

Se mergemu mai departe: Toti romanii capaci a portá diregatorii suntu aplicati, m'a din alte comitate anca amu fostu silitu a aduce romaai, tóta intieleginti'a pana la celu din urma — care are calificatiunile cerute prin lege — e in comitetu, si in urma ne mai avendu intielegintia, aléseramu 50 insi, si din tiereni (plugari).

Eu sumu superbu ca nefindu nobilu nascutu, n'amu fostu despartitu neci candu prin privilegiu séu ceva prerogativa de corpulu natiunei mele. — In simtiri, interese, dorintie si tendintie totudeaun'a amu fostu si sumu unu membru credinciosu alu marelui corpu natiunale, si me tienu fericitu ca chiaru eu sumu in stare a impartasi unei sume din fratii mei nenobili binefacerile constitutionale; inse sfer'a activitatii comitetului comitatensu e fôrtr mare, comitetulu se sfatuesce si deliberédia si in trebi de ale tiereni si elu conduce guvernarea comitatului, aci dara trebue intielegintia rutinata in trebile acestea.

Decumva eu punendu la o parte instructiunea regeasca, luamu de cinosura numai numerulu locuitoriloru dupa nationalitati, atunci negresitu trebuia se fia intre 400 membri, 221 romani in comitetu, si ne mai avendu intielegintia, eramu silitu se mai bagu intre ei anca 62 tiereni, si prin ast'a se eschidé 9/10 parti ale intielegintiei comitatului, ca-ci cá romanii se nu fia coversiti prin intieleginti'a neromaniloru trebuia cá si din neromani se mai eschidu o parte din intielegintia, si se o suplinescu cu tiereni, meseriasii si ómeni mai putinu intieleginti.

Acuma intrebú eu cu tóta modesti'a: póte-se guverná unu comitatu prin o majoritate de tiereni?!

In léganu anca nimenea n'a fostu barbatu! celu din léganu trebue se crésca, se se intarésca, si candu pana se face barbatu, si atunci acela care erá neputinciosu in léganu, devine in stare se faca lucruri mari; si noi dara se crescemu cu incetisiorulu, si va aduce Ddieu si acelu tempu, acea etate de barbatia, candu vomu fi in stare a ne folosi de tôte drepturile nóstre. Dumnedieu anca n'a aflu de bine se cre-
edie lumea intr'o di.

Si ast'a e caus'a fratiloru, pentru ce amu disu eu ca mai bucuros multiemescu de postulu de comite supremu — care neci candu nu lamu cercatu nu lamu doritu — decatu a guverná comitatulu cu o

maioritate de tiereni, — decatu a'mi ingropá totu trecutulu meu, — decatu omenia-mi cea cu atat'a jalu-sia pastrata, a o calcá in picióre.

Si se vedi Domnulu meu Bucureseanu, ca si comitetulu acest'a in desavantiu romaniloru compusu anca e in stare a realisá dorintiele romaniloru in comitatu, s'a doveditu acést'a la restauratiunea din 28. Februarie, candu romanii 'si alesera pe toti barbati capaci de a portá diregatorii, candu tóte posturile de capetenia, precumu e: Vice-conte primariu, proto-notariu, vice-notariu cu rangu de proto-notariu proto-fiscalu, perceptoru primariu, ingineriu primariu, archivariu primariu, asesoru primariu, jude centralu si posturile care mai inainte erau de jude supremu, tóte devenira in manile romaniloru, candu neci unu romanu capace si care voi, nu remasa fara diregatoria, m'a neavendu neci unu medicu romanu in totu comitatulu, unu chirurgu teneru, care numai in 12 Ianuariu 1861 'si capatase diplom'a, in 28. Februarie fú alesu de chirurgu districtuale, nnu postu acest'a dupa care altii aru asceptá bucurosu si 10—11 ani. N'avé dara nece o temere Domnulu meu, ca in comitetulu acest'a aru deveni vr'odata romanii in minoritate, s'a doveditu acést'a si in 28. candu la alegerea unui jude a venitu tréb'a la votisare, unde ne-romanii abia avura la 90 voturi, ce vediendu ei, neci ca mai poftira votisare, ci se alesera toti cei lalti prin aclamatiune. —

Me admonedi mai departe, ca „se nu-mi redicu ambitiunile personali deasupra intereseloru generali,“ si dici ca „'mi cunosci caracteriulu.“ Cést'a din urma o negediu, si negandu acest'a e resturnata si cea d'anteiu, cá unu omu care nu me cunósce s'a potutu convinge, ca de amu vr'o slabiciune, aceea intr'adeveru nu e vanitatea, si ca 'naintea mea totudeauna a fostu si e mai santu interesulu natiunale decatu linsceam-mi personala.

La unu puntu anca mai amu se-ti respundu, — dici Dta: ca „m'ai vediutu cu tristetia pledandu cu atat'a predilectiune caus'a magiara in centrulu si in desavantiu romaniloru,“ „si acést'a pentru a satisface ambitiunile unei mici fractiuni de neo-magiari din cast'a privilegiata,“ — si cumca „conduit'a mea isbesee aduncu in interesele natiunei,“ si ca cu misiuneami reu intielésa nu pociu servi causei magiare.“

Domnulu meu! Eu m'amu nascutu in Ungaria, desvoltarea si tóta fericirea mea (si candu dicu feri-

cire, nu intielegu starea presinte, ca-ci acést'a nu e fericire pentru mine) amu de á-o multiemi natiunei magiare; din copilaria amu fostu protegiatu de magiari; de si toti au sciutu cumca sumu romanu ortodocsu; acést'a totusi neci unu magiaru nu mi-o a imputatu, numai dela ei si intre ei mi-amu cascigatu o stare in floritóre; dara pentru aceea nu s'a aflu unulu care se'mi fi disu, se nu fiu romanu, — patri'a mi-o iubescu nemarginitu, si pentru bunastarea ei sumu gat'a in totu momentulu a-mi sacrá víeti'a, si pentru aceea eu nu cunoscú caus'a magiara altu cumu, decatu sinonim'a cu libertatea comuna, inse pe lunga acestea amu incaruntitu cá unu romanu de omenia, — modesti'a nu'mi iérta cá se insiru aci ce amu facutu pentru interesele romane, aceea inse o marturisescu, cumca tóte medilócele cu care-mi pociu ajutorá natiunea, le-amu capetatu numai dela magiari.

Acuma-mi spune mie Domnule! e dóra rusine a le marturisi acestea? eu asia credu ca aru fi unu lucru necuviinciosu, necharacteru a fi nerecunoscatoriu si a nu marturisi adeverulu. E lucru greu a te capacítá pe Dta despre nobil'a anima a natiunei magiare. Dta dici ca nu-si intielege misiunea unu romanu, care vorbesce bine despre magiari; eu inse care amu caruntitu intre magiari toema din contra dicu: ca totu acela, care atitia pe romanu asupra magiarului e inimiculu romanului. — Nu vorbescu despre Romani'a, acolo suntú alte impregiurari, ci despre romanii de sub corón'a Ungariei, ca-ci acesti-a tóta fericirea si o potú asceptá numai dela bun'a contielegere cu magiarii, numai magiarii suntú acea natiune, carii tractati cu bun'a — tóte le impartu cu altii, dara cu fortia nu lasa a li-se luá nemica, — acela pe care sórtea la destinatu se locniésca intr'o casa cu magiarii, nu face alta, decatu 'si da cu capulu de parete, déca se încérca se stórcu ceva cu forti'a dela densii; candu, decumva le intinde man'a cu amicitia cascigi mai multu, decatu a speratu. Acea o recunósce acú Europa intréga, cumca tóte natiunaltatile din Austria, numai prin magiari 'si cascigara libertatea, decumva nu erau ei, absolutismulu se inradeciná si ineterná in Austria. Magiarulu considerédia libertatea s'a cá unu sóre: lumin'a sórelui nu o invidédia nimeni. —

Se simu prudenti fratiloru! intiepleti si iusti, si nu ne vomu caf. Se nu uitá'nú sentinti'a celui mai mare magiaru a contelui Szécsenyi, carele dice: „A

magyarral szöre mentében nyulat lehet fogatni“ (cu magiarulu poti prinde iepuri — dandute — dupa parui.)

Se mai dicu un'a si cea din urma: Eu sumu asediatu pe verulu turnului, tóte furtunele si fulgerile me ajungu mai de graba pe mine, decatu pe cei ce se róga in beserica, voiu si suferi viscótele elementeloru; inse me ierte ori si cine, ca déca sumu pe turnu nu pociu fi totudeodata si pragulu besericei pe care póte calcá totu insulu. — Aceptati fratiloru pana dupa dieta! si atunci judecati pe

G o z s d u.

Restauratiunea

in comitatulu Solnocu interioru (Dees) si Dobocá.

(Urmare din Nr. tr.)

Resultate momentane nu avemu, dar' o victoria peste spiritele ultraiste se vede lemurita; ómenii nostrii ne pretiuescu, nu ne vatama, si silescu se faca marcaluri.(?) Numai preotii nostrii de 'aru avé curagiu destulu in contra seductiuniloru si insielatorieloru domnesci, cá se apere poporulu de amagiri. Aru trebui, cá dela episcopi se li se chiaru impuna strinsu a supravighié, ca magiarii se silescu cá din sate curatu romane se vina numai deputatu magiaru, vr'unu arendatoru la marcalu?

O mai repetediu, ne trebue puteri morale si materiale, cá se sustienemu lupt'a cu onóre.

Fratii magiari suntu in stare a ajunge pe la tóte adunarile, éra noua mai ca ne este cu neputintia; dara se ne mai luptamu si unulu in contra la una suta, ca dreptatea si influinti'a morala e la spatele nóstre. —

Decisiunile in privinti'a limbei suntu pentru noi fór te nefavoritórie, numai in marcaluri de neamu poté a jutá. Deci luativa fratiloru curagiu, informati pe poporu despre dreptulu lui si urmarile, care 'lu astépta déca nu va tiené un'a; preotii au dreptu a veni la marcalu, cá si nemesii, se tienemu una. —

Ungurii cu limb'a se indrépta totu dupa Gozsdu, — vedeti catu nea stricatu D. Gozsdu cu zelulu seu celu reu intielesu in caus'a limbei!

Pana aici dupa referentulu primu. Totu despre decursulu acestei restauratiuni mai adaugemu si din reportulu D. G. V., care da colóre si mai luminata despre pucinelu resultatu daici, care se va publicá in numerulu viitoriu.

Catra Ardealu!

La tine aripédia dorintia-mi flacarante,
Pamentu cu vai manóse, cu munti imbelsiugatu;
Si cugetele-mi viie, fantesma-mi volitante,
La tine, catra tine asbóra ne'ncetatu! — —
Erá tempu candu romanulu batutu de crud'a sórte,
Gemea in cétia désa, de lume parasitu;
Gemea in suspinare, cá celi ce tragu de mórte; —
Speranti'a re'nvierii putini au mai nutritu!
Ci éta Dieulu tare, fiinti'a nefinita,
Cu-atate lacrami triste, cu-atatu plansu multumitu;
A intonatu: destulu e! acestu poporu merita
O sórte mai fericé, unu tempu mai stralucitu!
Cuventulu resunase! si-alu gintei mele sóre
In mant'a s'a de auru pe ceriu a aperutu;
Sub aripe de vulturu potinte scutitóre
Traiesce-epoca noua acestu poporu cadiutu.
Si tenerulu Cesare cu nobil'a 'ndemnare,
De-a sterge nesciinti'a, in care-a orbecatú,
Si face institute, 'i dede dreptu egale, —
Ilu dechiará de populu maturu si desceptatu!
Ardealu cu siru de munti! adi la tine se tientesce,
Privirea de sperantia a 'ntregului poporu,
Aréta dar' la lume, cé sinulu seu nutresce,
Fii demni de unu lucinte, de-unu dulce venitoriu.
Voi ardeleni acuma pasiti cu toti 'nainte!
Pasiti intr'o unire, cu spiretu definitu;
Mustrandu, ca peptulu vostru de-unu doru numai se
aprinde,
Se fia mai fericé poporulu patimitu!
Astufeliu a vóstre nume in dulce suvenire,
Eternu voru se traiésca pe-acestu strabunu pamentu.
Si, oh! ce mundru este si-atunci a vietuire,
Candu corpulu se preface cenusie in mormentu!!!
Viena. Iustinu Poppfu.